प्याज खेती प्रविधि

१. परिचय

प्याज एक महत्त्वपूर्ण मसला बाली हो । प्याजको पात र गानो दुवैलाई तरकारीको रूपमा प्रयोग गरिन्छ । प्याजमा प्रशस्त मात्रामा विभिन्न प्रकारका खनिज पदार्थ, भिटामिन, आदि तत्त्वहरू पाइन्छन् । प्याजलाई जङ्गली जनावरहरूले पनि क्षति कम गर्ने र उत्पादन पश्चात् हुने क्षति कम हुने भएकाले मध्यवर्ती क्षेत्रमा खेतिका लागि उपयुक्त बाली हो ।

२. हावापानी

राम्रो उत्पादनका लागि प्याज खेती ६० मिटरदेखि २००० मिटरसम्मको क्षेत्रमा खेती गर्न सकिन्छ । प्याजको वृद्धि विकासका लागि १३ देखिदेखि २५ डिग्री सेण्टीग्रेड तापक्रम उपयुक्त हुन्छ ।

३. माटो

प्याज खेतीका लागि पानी नजम्ने र प्राङ्गाारिक पदार्थ प्रशस्त भएको माटो उपयुक्त हुन्छ । माटोमा पि.एच् ५.८ देखि ६.५ हुनु पर्दछ ।

४. जमिनको तयारी

प्याज खेतीका लागि खनजोत गहिरो तथा एकनाससँग गर्नु पर्दछ । डल्ला फोर्ने, झार जिलाउने र २-३ पटक खन्ने वा जोत्ने गरेपछि जमिन तयार हुन्छ र प्रति रोपनी ५०-६० डोका राम्ररी कुहिएको गोबर वा कम्पोष्ट मल जमिनको तयारी गर्दा माटोमा राम्रोसँग मिलाई राख्नुपर्छ ।

५. जातहरू

रेडक्रियोल, नासिक रेड, एन ५३, एग्री फाउण्ड, अर्ली रेड, सुपरेक्स आदि ।

६. बीउदर र रोप्ने दुरी

बीउ ४००-५०० ग्राम प्रतिरोपनी र बेर्ना २५,००० देखि ३०,००० प्रतिरोपनी

रोप्ने दुरी पहिलो लाइनदेखि दोस्रो लाइनसम्म १५ से.मी पहिलो बोटदेखि दोस्रो बोटसम्म १० सेमी

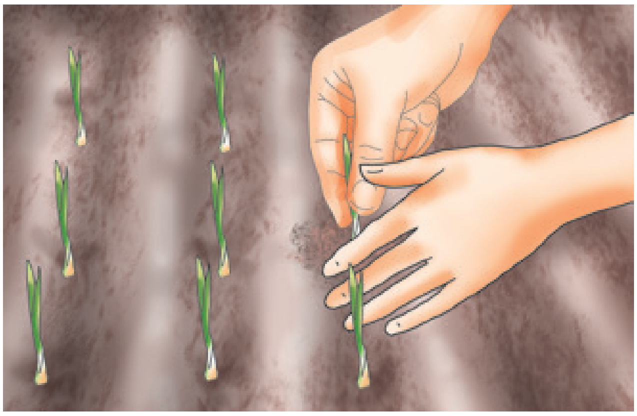

कृषकले प्याजको दुरीकायम गरी विरूवा रोप्दै, चित्रः ग्रोइनोभा

७. बेर्ना उमार्ने प्रविधि

- » जमिन राम्रोसँग खनजोत गर्ने, डल्ला फुटाउने, झारपात, छेस्का र मसिना ढुङ्गा हटाउने, माटो मसिनो र बुरबुराउँदो बनाउनु पर्दछ र राम्ररी पाकेको गोबरमल मिसाउने ।
- » एक मिटर चौडाइ, आवश्यकता अनुसार लम्बाइ र करिव १० देखि १५ से.मि. उचाइ वा गहिराइको ब्याड बनाउने ।
- » राम्रोसँग बीउ उमार्नको लागि १ दिन अगाडि बीउलाई पानीमा भिजाई चिसो कपडामा राखेर भिजाउनु पर्दछ । टुसाएको बीउलाई ब्याडमा एकनासले मिलाएर छर्नु पर्दछ र छापो प्रयोग गर्ने ।
- » आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गरेर पानी जम्न नदिने ।
- » नर्सरीमा राम्रोसँग उम्रिएका र हुर्काइएका विरूवा ८-१० हप्तामा रोप्न लाएक हुन्छन् ।

८. बीउ छर्ने र बाली लगाउने समय

क्षेत्र	बीउ छर्ने समय	बेर्ना रोप्ने समय
तराई	असोज -कात्तिक	मङ्सिर-पौष
मध्य पहाड	मध्य कात्तिक-मध्य मङ्सिर	मध्य पौष-मध्य माघ

श्रोत : तरकारी खेती प्रविधि पुस्तिका, २०७७

९. मलखाद

प्याजको राम्रो उत्पादन लिनका लागि प्रशस्त मल आवश्यक पर्दछ । प्रति रोपनी २००० के.जी राम्रोसँग पाकेको गोबर मल र पोटासको आपूर्ति गर्नको लागि माटोमा खरानु प्रयोग गर्नु राम्रो हुन्छ ।

१०. सिँचाइ

प्याजलाई बाली अवधिभर ६-७ पटक सिँचाइ गर्नु पर्दछ । सिँचाइ गर्दा जमिनमा रहेको चिस्यानको मात्रा ख्याल गर्ने र पानी जम्न दिनु हुँदैन ।

११. गोडमेल

प्याज बालीलाई आवश्यक्ता अनुसार ३-४ पटक गोडमेल गर्ने गर्नु पर्दछ । गोडमेल गर्दा आवश्यक मात्रामा पाकेको गोबरमल प्रयोग गर्ने र सिँचाइ गर्ने ।

कृषकले प्याजको विरूवामा सिंचाई गर्दै, चित्रः ग्रोइनोभा

१२. उत्पादन

प्रति रोपनी सरदर १५००-२००० के.जी.सम्म उत्पादन हुन सक्छ ।

१३. बाली लिइसकेपछि गरिने क्रियाकलापहरू

१३.१ क्युरिङ गर्ने

प्याज खनिसके पछि सिधै भण्डारण गर्नु हुँदैन । प्याजमा रहेको माटो राम्रोसँग सफा गरेर एक हप्ता सम्म छहारीमा फिजाएर सुकाउने । यसो गर्दा प्याजको गानोमा भएको चिस्यानको मात्रा कम हुन्छ र भण्डारण गर्दा लाग्ने ढुसीजन्य रोग कम हुन्छ । यो विधि अपनाउदा प्याजलाई लामो समय सम्म भण्डारण गर्न सकिन्छ ।

कृषकले वोट सहित सफा गदै सुकाउन लागेका, चित्र : ग्रोइनोभा

प्याजलाई कृषकले ग्रेडीङ्ग गर्दै, चित्र : ग्रोइनोभा

१३.२ ग्रेडिङ

ग्रेडिङ गर्दा रोग लागेका, टुसाएका र घाउँ चोट लागेका प्याजका गानाहरूलाई अलग गरेर राख्नु पर्दछ । राम्रा गानाहरूको साईज अनुसार विभिन्न वर्गमा छुट्टाएर क्रेट वा जाली बोरामा राख्नु पर्दछ ।

१३.३ भण्डारण

प्याज भण्डारणका लागि सफा, सुख्खा र राम्रोसँग हावा प्रवाह हुने ठाउँ हुनुपर्दछ । गाउँघरमा प्याजलाई भण्डारण गर्दा बोरा, डोको आदिमा विभिन्न तरिकाले राख्नुका साथै घरको माथिल्लो तलामा वा सफा, सुख्खा र हावाको प्रवाह हुने ठाँउमा पातलो हुनेगरी फिजाएर राख्न सकिन्छ । प्याजलाई लामो समयसम्म भण्डारण गर्नका लागि कोल्डस्टोरमा राख्नु पर्दछ ।

१४. प्याजमा लाग्ने मुख्य-मुख्य रोग तथा कीराहरू र तिनको नियन्त्रण

१४.१ कीरा

१४.१.१ थ्रिप्स

यो प्याजमा आक्रमण गर्ने एक प्रमुख कीरा हो । यी कीराहरूले पातको रस चुसेर खाने भएकाले बिरूवा पहेलो हुन्छ ।

थ्रिप्स कीरा, तस्विर : इन्टरनेट

व्यवस्थापन

» निमजन्य विषादी ३-५ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्ने ।
» निरन्तर रूपमा निम केकको प्रयोग गर्दा यस कीराको आक्रमणमा कमी आँउछ ।
» झोलमल बनाएर प्रयोग गर्ने वा गाईबस्तुको मुत्र र पानी (१:४) को अनुपातमा मिसाइ २-३ दिनको फरकमा पटक पटक छर्ने ।
» बेर्ना सारी सकेपछि नियमित रूपमा खरानुको प्रयोग गर्ने ।

१४.२ रोग

१४.२.१ डाउनी मिल्डयु

यो रोग लाग्दा पातमा सेतो ढुसिको विकास हुनुका साथै बोटको वृद्धि विकास कम हुन्छ र गाना साना हुन्छन् ।

डाउनी मिल्डयु, तस्विर : इन्टरनेट

व्यवस्थापन

» ब्याडमा पानी जम्न नदिने र उचित निकास मिलाउने ।
» स्वस्थ बिउ र बेर्नाहरूमात्र लगाउने ।
» बाली चक्र अपनाउने ।
» १ भाग झोलमलमा ३ भाग पानी मिसाई साताको दुई पटक बोट तथा जरा भिज्ने गरी छर्ने

१४.२.२ प्याजको कालो पोके

यो रोग लागे पछि पातको फेदमा धेरै काला फोकाहरूदेखिन्छन् ।

प्याजको कालो पोको, तस्विर : इन्टरनेट

व्यवस्थापन

» बाली चक्र अपनाउने ।
» स्वस्थ बिउ र बेर्नाहरूमात्र लगाउने ।
» रोगी बिरूवामा कालो धव्वाहरूदेखेपछि उखेली नष्ट गर्नुपर्छ ।

१५. प्याज बजारीकरणका लागि सर्म्पक विवरण

१५.१ कृषि बजार सुर्खेतको विवरण

मण्डी तथा स्टलको नाम	सञ्चालकको नाम	मोबाईल नम्बर
बाबु एण्ड शाही मण्डी	प्रवल शाही	९८५८०५००६२
महतरा एण्ड कटेल तरकारी पसल	कल बहादुर महतरा	९८५८०५३०३४
सापकोटा फलफूल तथा तरकारी पसल	सावीत्री सापकोटा	९८४८२१२६०८
चन्द्रा तरकारी तथा फलफूल पसल	चन्द्रा कुमारी शाही	९८६८००१८४६
न्यू सुर्खेत तरकारी तथा फलफूल पसल	टेक बहादुर खत्री	९८४८१०३०७३
मनिकापुर कृषक वहुउद्देश्यि स.सं.लि.	नारद प्रसाद भट्टराई	९८४८०५१५११
सुर्खेत जिल्ला IPM सञ्चालन कृषि संघ	यादव पन्त	९८४८०७५३४४
शर्मा तरकारी पसल	धनिराम शर्मा	९८४८०३९४९४
ज्वाला तरकारी तथा फलफूल पसल	कृष्ण बहादुर शाही	९८४८१९५६५३
शाही तरकारी तथा फलफूल पसल	टोपेन्द्र जंग शाही	९८४८०४७३७८
रेखा फलफूल तथा तरकारी पसल	पदमा महतारा	९८५१०७७२८७
नविन फलफूल तथा तरकारी पसल	पुर्णा खत्री	९८४८२८८३३४
रोसन तरकारी तथा फलफूल पसल	रतन महतारा	९८६८०३३६५२
कमल तरकारी तथा फलफूल पसल	राम प्रसाद चालिसे	९८४८०६८१५९
धिताल अर्गानिक फलफूल तरकारी पसल	टिका राम धिताल	९८४८३९६६४१
भरत तरकारी तथा फलफूल पसल	भरत जंग शाही	९८६८१०३९९४

मण्डी तथा स्टलको नाम	सञ्चालकको नाम	मोबाईल नम्बर
विन्दु तरकारी तथा फलफूल पसल	धन बहादुर शाही	९८४८३९९०४२
न्यौपाने फलफूल पसल	कृष्ण प्रसाद न्यौपाने	९८४८१५८३६९
महतरा तरकारी फलफूल पसल	जय बहादुर महतरा	९८६८११९९९९
थापा आलु प्याज तथा तरकारी सप्लायर्स	जैकली थापा	९८६६७४५०७२
हिमाली सप्लायर्स	गोविन्द नाथ योगी	९७५८००२२९०
पुजा सब्जी मण्डी	पुजा सिंह	९८४८०४८३३१
के.पि. सब्जी मण्डी	प्रकाश शाही	९८५८०५१६८५
देवकोटा सब्जी मण्डी	लक्ष्मण खत्री	९८५८०५१६२६
राम किशोर फलफूल तथा तरकारी पसल	डिलकली कामी	९८४८२४३०२९
प्रकाश फलफूल तरकारी पसल	प्रकाश तिमेल्सीना	९८५८०५२५१५
के.पि. सब्जी मण्डी	प्रकाश शाही	९८५८०५१६८५
देवकोटा सब्जी मण्डी	लक्ष्मण खत्री	९८५८०५१६२६
राम किशोर फलफूल तथा तरकारी पसल	डिलकली कामी	९८४८२४३०२९
प्रकाश फलफूल तरकारी पसल	प्रकाश तिमेल्सीना	९८५८०५२५१५

१५.२ कृषि बजार व्यवस्थापन समिति पदाधिकारीहरूको सम्पर्क नम्बर

सुर्खेत

नाम	पद	ठेगाना	सम्पर्क नम्वर
टोपेन्द्र जंग शाही	अध्यक्ष	वी.न.पा. ६ सुर्खेत	९८४८०४७३७८
डिल्ली प्रसाद पाण्डे	सदस्य	वी.न.पा. ८ सुर्खेत	९८५८०५०२१३
लक्ष्मी पौडेल	सदस्य	भेरीगंगा.न.पा. ४ सुर्खेत	९८६८९११२५९

कोहोलपुर

नाम	पद	ठेगाना	सम्पर्क नम्वर
उदयराम वली	कोहोलपुर तरकारी बजार समिति अध्यक्ष	कोहोलपुर, बाँके	९८४८१७१३१२
चित्रा पाठक	व्यवस्थापक	कोहोलपुर, बाँके	९८५८०३४०३०

सन्दर्भ सामाग्री

» कृषि डायरी : २०७९, कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण केन्द्रद्वारा प्रकाशित हरिहरभवन, ललितपुर ।

» बसन्त चालिसे, राजकुमार गिरी ,भीम बहादुर महत : २०७२, प्याज बीउ उत्पादन प्रविधि । वागवानी अनुसन्धान केन्द्र राजीकोट, जुम्ला ।

» प्याज खेती तथा बीउ उत्पादन प्रविधि : २०७०, कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा तथ्याङ्क महाशाखा सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल ।

» तरकारी खेती प्रविधि : २०६८, कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा तथ्याङ्क महाशाखा सिंहदरबार, काठमाडौं नेपाल

» सुर्य प्रकास भटराई, केदार बुढाथोकी, फूल प्रसाद सुवेदी : २०५०, प्याज खेतिका उन्नत प्रविधिहरू। लुम्ले कृषि अनुसन्धान केन्द्र, कास्की, नेपाल

थप जानकारीका लागि सम्पर्क

जैविक विविधता, अनुसन्धान तथा विकासका लागि स्थानीय पहल (ली-बर्ड)

प्रधान कार्यालय : पो.ब.नं. ३२४, पोखरा, कास्की फोन : ०६१-५७६८३४, ५८५३५७ । इमेल : info@libird.org

कार्यक्रम समन्वय कार्यालय : सानेपा, ललितपुर फोन : ०१-५४४०३३० । वेब : www.libird.org

तयारकर्ता : ऋषि राज वली र नर्तम बहादुर बोगटी, ली-बर्ड । डिजाइन तथा लेआउट : हेम जि.सी, ली-बर्ड

यस खेती प्रविधि सम्बन्धी जानकारी रियलाईज (REALIZE) परियोजनाद्वारा तयार पारिएको हो।